

A KÖTÖTT FORMÁJÚ MOZGÁSTEVEKÉNYSÉG A SAJÁTOS NEVELÉSI IGÉNYŰ GYERMEKEK SZEMSZÖGÉBŐL

Szerző:

Szilárd Zsuzsa (PhD, habil.)
Semmelweis Egyetem (Magyarország)

Lektorok:

Müller Anetta (PhD, Prof.)
Debreceni Egyetem (Magyarország)

Bíró Melinda (PhD, habil.)
Debreceni Egyetem (Magyarország)

A szerző e-mail címe:

saszizsu@gmail.com

...és további két anonim lektor

Szilárd Zsuzsa (2023). A kötött formájú mozgástevekenység a sajátos nevelésű igényű gyermekek szemszögéből. *Különleges Bánásmód Interdiszciplináris folyóirat*, 9. (2). 125-132. DOI [10.18458/KB.2023.2.125](https://doi.org/10.18458/KB.2023.2.125)

Absztrakt

Általánosan elfogadott tény, hogy minden gyermek különböző fejlődési ütemet követ. A testnevelésen, mozgástevekenységen való részvétel főszereplői a gyermekek és a pedagógus. A sajátos nevelésű igényű gyermekek számára a testnevelés, mozgástevekenységen való aktív részvétel, a pedagógusok számára pedig az adaptált testnevelés, mozgástevekenység megtartása jelenthetnek kihívást. A cikk fókuszja a sajátos nevelésű igényű gyermekek fizikai aktivitása és azon módszerek, amelyek segítik őket az aktív életmód kialakításában. A tanulmány a testnevelés adaptálása és az egyénre szabott programok használatának jelentőségét hangsúlyozza annak érdekében, hogy minden gyermek sikeresen részt vegyen a testnevelési tevékenységekben. A téma azonban nem újkeletű, és a szerző rámutat a külföldi és hazai kutatásokra, amelyek a sajátos nevelésű igényű gyermekek kötött formájú fizikai tevékenységének fontosságát vizsgálják. Az újdonság azonban az, hogy a cikk a gyermek szemszögéből vizsgálja a témát és fókuszál a megoldásokra. A közlemény egy állandó folyamatot emel ki annak érdekében, hogy minden gyermek sikeresen részt vehessen a testnevelési tevékenységekben. A cikk részletesen tárgyalja a testnevelés, mozgástevekenység adaptálásának lehetőségeit, amelyek kielégítik a sajátos nevelésű igényű gyermekek egyedi igényeit, melyek a következő témaköröket érintik: a sajátos nevelésű igényű gyermekek jellemzői, a fizikai aktivitás fontossága, az adaptált testnevelési programok, a pszichomotoros területen belüli problémák kezelése, a sikeres részvétel biztosítása, valamint a módosítási lehetőségek és javaslatok.

Kulcsszavak: kötött formájú mozgástevekenység, testnevelés, sajátos nevelési igény, fizikai aktivitás

Diszciplína: neveléstudomány, sporttudomány

Abstract

KNITTED MOVEMENT ACTIVITY FROM THE PERSPECTIVE OF CHILDREN WITH SPECIAL EDUCATIONAL NEEDS

It is a generally accepted fact that every child follows a different pace of development. The main protagonists of participation in physical education and physical activity are the children and the teacher. Active participation in physical education and physical activity can be a challenge for children with special

educational needs (SEN), and adapted physical education and maintaining physical activity can be a challenge for teachers. The focus of the article is the physical activity of children with special needs and the methods that help them develop an active lifestyle. The study emphasizes the importance of adapting physical education and using individualized programs in order for all children to successfully participate in physical education activities. However, the topic is not new, and the author points to foreign and domestic research that examines the importance of regular physical activity for children with special needs. What is new, however, is that the article examines the topic from the child's perspective and focuses on solutions. The announcement highlights a permanent process to ensure that all children can successfully participate in physical education activities. The article discusses in detail the possibilities of adapting physical education and physical activity, which satisfy the unique needs of children with SEN, which affect the following topics: characteristics of children with SEN, the importance of physical activity, adapted physical education programs, treatment of problems in the psychomotor area, ensuring successful participation, as well as modification options and suggestions.

Keywords: knitted form physical activity, physical education, special educational needs, physical activity

Discipline: educational science, sports science

A KSH 2021-es adatai szerint a sajátos nevelésű igényű gyermekek aránya az óvodáskorú gyermekek között 8,8% volt Magyarországon. Az összes óvodás létszámát 192 000 főre becsülték, így az sajátos nevelésű igényű gyerekek száma mintegy 16 900 főre tehető (NET1), s Mező és Mező (2022) tanulmánya is azt erősíti meg, hogy a sajátos nevelési igényű gyermekek, tanulók létszáma emelkedik. A sajátos nevelési igényű (azaz az érzékszervi, mozgásszervi, értelmi, beszéd fogyatékossgal élő, autizmus spektrum zavarral vagy egyéb pszichés fejlődési zavarokkal élők, több fogyatékossg együttes fennállása esetén halmozott fogyatékos) gyermekek, abban az esetben, ha a képességeik megengedik, az óvodában integrált nevelésben részesülhetnek, ugyanakkor a pedagógusok és a szülők gyakran érzhetik, hogy szükségük van segítségre, útmutatóra, ha sajátos nevelésű igényű gyermekkel foglalkoznak. Az integrált nevelés során történő fejlesztés egyik alappillére a mozgásos tevékenység, a sport, a kötött formájú mozgástevékenységek biztosítása, azonban a sajátos nevelési igényű gyermekek számára az ezeken a mozgástevékenységeken való részvétel és aktivitás nem mindig egyszerű. Jelen tanulmányban

a gyermek szemszögéből vizsgáljuk a témát és keressük a megoldásokat a kötött formájú mozgástevékenységeken való részvétel megkönnyítése érdekében.

A sajátos nevelési igényű gyermekek a kötött formájú mozgástevékenységeken

A sajátos nevelésű igényű gyermek számára azok a kötött formájú mozgástevékenységek, melyek előre meghatározott szabályok szerint zajlanak, kihívást jelentő feladatok lehetnek, mert gyakran a mozgás tevékenységen kért feladatok megértése, követése, végrehajtása nehézséget jelenthet a gyermekek számára a megfelelő utasítások és segítségnyújtás nélkül. Ez a gyermekben szorongást, frusztrációt okozhat.

A gyermekek fejlődése életkorra jellemző ütemben történik, de mégis vannak, akik később, vagy hamarabb érik el az életkornak megfelelő fejlődési szintet (Laoues et al., 2020 a, b, Orosz és Mező, 2015). Sok esetben csak az idegrendszer éretlensége, a csecsemőkori reflexek megmaradása áll a lemaradás hátterében és ez idővel akár segítség nélkül is, vagy kisebb szakmai megsegítéssel behoz-

ható (Müller et al., 2021). Viszont vannak olyan gyermekek, akik születésüktől kezdve hordoznak olyan fejlődési deficitet, amelyek szakemberrel történő fejlesztést kívánnak. Ezek a lemaradások különböző mértékűek lehetnek és ennek köszönhetően eltérő fejlesztést igényelnek és akár egész életen át megmaradnak. A mozgásfejlesztő programok a meglévő képességeket veszik kiindulópontnak és a speciális (gyógy)pedagógiai módszerekkel az a cél, hogy az adott gyermek minél aktívabb felnőtt lehessen.

A rendszeres fizikai aktivitás előnyei

Számos érv szól amellett, hogy a fizikai aktivitás fontos tényező az általános emberi fejlődésben és a mozgásfejlődésben. A rendszeres fizikai aktivitás gyermek- és serdülő korban fontos az egész életen át tartó egészség és jóllét előmozdítása érdekében (König-Görögh et al., 2018; Boda et al., 2018; Kiss és Laoues, 2022; Laoues et al., 2019). Már-már evidenciának kezelhetjük, hogy az aktivitás javítja a szív-, és keringérendszer, a csontok egészségét, az izomzatot, az idegrendszert, a testösszetételt és a testsúlyt befolyásolja, javítja a közérzetet és az önértékelést (Sáringerné, 2015). A rendszeres testmozgás előnyei az óvodai közegben is, de az iskolai tanulmányokban is megmutatkozhatnak. Ezért is fontos lenne, hogy minden gyermek, legyen az tipikus vagy atipikus fejlődésű, lehetőséget kapjon a napi 60 perc fizikai aktivitásra. Sajnos az ép gyerekek körében is megfigyelhető a mozgáshiány és az elhízás (Müller et al., 2017), de a sajátos nevelésű igényű gyermekek esetében a lehetőségek, körülmények vagy a pedagógia tudásbéli hiányosságok miatt gyakran nem vonják be teljes mértékben ezeket a tevékenységeket, ami fizikai inaktivitást, elhízást eredményezhet esetükben is. Ezért ezen gyermekek alapján is kevesebbet mozognak a fizikális és/vagy mentális akadályoztatottságuk miatt, ezért még jobban oda kellene figyelni rájuk.

Az óvodák, iskolák egyedülálló helyzetben vannak abban, hogy lehetőséget biztosítsanak minden

gyermek számára - legyen az ép vagy eltérő fejlődési ütemű- a mozgás megszerettetésében és a rendszeres sport iránti igény kialakításában. A gyermekkorban kialakított egészséges életmódbeli magatartások hatással lesznek a fizikai aktivitás, az egészség és a szubjektív jólét jövőbeli mintáira. Ne feledjük, hogy minden gyermekből, tanulóból felnőtt lesz, ezért fontos a gyermekek testnevelés műveltségének segítése már korai életkorban. (König-Görögh et al., 2018).

A rendszeres fizikai aktivitás hároméves kortól

Magyarországon az óvodai nevelésről szóló 2011. évi CXCV. törvény kimondja, hogy az óvodában az egészséges életmódra nevelés, a mozgásfejlesztés és a testnevelés az egészséges életmódra nevelés része. Az óvodában történő mozgásfejlesztés célja az egészséges testi és lelki fejlődés támogatása, valamint a mozgás örömeinek, az önismeret és a szociális kompetencia fejlesztése (Kórik et al., 2022). A korai mozgásfejlesztés és testnevelés kiemelt fontosságú a kisgyermek fejlődése szempontjából, így az óvodákban már a 3 éves kortól ajánlottak a rendszeres mozgásfejlesztő foglalkozások és a mozgástevékenység. Az Óvodai Nevelés Országos Alapprogram (ONOAP) szerint az óvodai mozgástevékenység célja a gyermekek mozgáskoordinációjának és kondicionális képességeinek fejlesztése, valamint a testtudat és testkép kialakítása. Emellett a mozgásfejlesztésnek a személyiségfejlődésre és a szociális kompetenciák fejlesztésére is pozitív hatása van, hiszen a mozgás által a gyermekek önbi-zalmat, énképet és önértékelést építhetnek. Az ONOAP program hangsúlyozza, hogy a gyermekek már az óvodai években szokják meg a rendszeres testmozgást, és élvezettel vegyenek részt a mozgásos tevékenységekben, ami hozzájárulhat egészségük megőrzéséhez és fejlődésükhöz (NET2).

Az óvodai testnevelés és mozgásfejlesztés fontosságát számos szerző megerősíti (Pázmándi et al., 2022) hangsúlyozza, hogy az óvodai nevelés elsőd-

leges feladata a gyermekek testi, lelki és szociális fejlődésének elősegítése. A testnevelés és mozgásfejlesztés ebben a folyamatban fontos szerepet játszik, hiszen az általa fejlesztett mozgáskészségek és -kompetenciák nélkülözhetetlenek a gyermekek egészséges fejlődéséhez, sőt az iskolai teljesítményükhöz is, az óvodai testnevelés és mozgásfejlesztés során a gyermek testi képességeinek és korosztályi sajátosságainak megfelelő fejlesztési területeket kell meghatározni, amelyeket a pedagógusnak szakszerűen kell megvalósítania. Kovács (2013) pedig az iskolai életre való felkészítést emeli ki, illetve az óvodai környezet kiváló lehetőséget nyújt a változatos mozgásformák elsajátítására és a személyiségfejlődés támogatására.

Az óvodapedagógus szerepe a mozgásnevelésben

Az óvodapedagógusoknak fontos szerepe van abban, hogy megfelelő módon tervezzék meg az óvodai mozgástevékenységeket, figyelembe véve a gyermekek különböző szintű mozgásfejlesztési szükségleteit és képességeit. Az óvodai mozgástevékenység során a differenciálás és az alkalmazkodás is kulcsfontosságú, hogy minden gyermek számára megfelelő és kihívást jelentő feladatokat biztosíthassanak. Fontos szempont, hogy a gyermekek a tevékenységek során pozitív élményeket szerezzenek, amelyek hozzájárulnak az önértékelésük és önbizalmuk növekedéséhez. Ebben a személyre szabott visszajelzések segítenek.

Az oktatási intézményeknek biztosítaniuk kell a sajátos nevelésű igényű gyermekeknek megfelelő támogatást és segítséget ahhoz, hogy sikeresen integrálódjanak. Az óvodai integráció során a legfontosabb az, hogy a sajátos nevelésű igényű gyermekek egyéni igényeit és szükségleteit figyelembe vegyék (Mező et al, 2018; Müller et al, 2021)

Az integrált nevelésben a sajátos nevelésű igényű gyermekek számára is meg kell teremteni a lehetőséget a teljes körű részvételre és az egyenlő bánásmódra. Az óvodai integráció elősegíti az

sajátos nevelésű igényű gyermekek társadalmi beilleszkedését és fejlődését, azonban a sikerhez szükséges az óvodapedagógusok megfelelő képzése és a szülők támogatása is (Kozma, 2019).

Az integráció azt jelenti, hogy bármilyen képességű gyermeknek joga van ahhoz, hogy a közösség értékes tagjaként tiszteljék és becsüljék, és teljes mértékben részt vegyen az összes óvodai és iskolai tevékenységben, bármilyen képességű társával kapcsolatba kerüljön és lehetősége adódjon baráti kapcsolat kialakítására, többek között azért, mert a gyermekek a társaiktól tanulnak a legjobban. Sok esetben egyénre szabott oktatási terv és minősített oktató szükséges a gyermekek támogatásához, de van, amikor a jól felkészült pedagógus által választott megoldások is elegendőek a sikeres mozgástevékenységben való részvételhez.

A teljes mértékű részvételhez, a minőségi oktatáshoz a környezet hozzáférhetővé tétele elengedhetetlen. Ne feledjük, hogy az integrált testnevelés célja a törvények betartásán túl, hogy elősegítse és biztosítsa a sikeres tanulási környezetet és ezzel hozzájáruljon az egészséges szokások és a sportolás egész életen át tartó részvételéhez. Sok pedagógus szeretné a sajátos nevelésű igényű gyermekeket bevonni a tevékenységbe, de nem mindig tudja, hogyan tehetné befogadóbbá a környezetet (Lieberman et al., 2019). Sajátos nevelésű igényű gyermekekkel foglalkozó óvodapedagógusoknak speciális képzettségre és tapasztalatra van szükségük (Mező, 2022 a.).

Az integrált mozgástevékenység lehetőséget biztosít a tipikus fejlődésütemtől eltérő óvodás gyermekek számára a testmozgásra és a fizikai fejlesztésre (Laoues et al., 2018). Célja, hogy minden gyermeket bevonjon a tevékenységbe, függetlenül attól, hogy milyen képességekkel vagy korlátokkal rendelkezik és az óvodás gyermekek körében csökkentse a különbségeket a fizikai képességek és az aktív életmód terén, valamint támogassa a szociális interakciók és az együttműködés kialakulását. Ezen a kötött formájú foglalkozásokon a pedagógus

különleges figyelmet fordít a gyermekek egyéni szükségleteire és képességeire, és alkalmazkodik az egyéni igényekhez. Az integrált testnevelés foglalkozások során személyre szabott programot kell kialakítani a sajátos nevelésű igényű gyermekekre, amely az egyén egyedi elvárásoknak kielégítésére tervezett oly módon, hogy az adott csoportban a többi gyermek igényeit sem szabad figyelmen kívül hagyni. A pedagógusnak meg kell tanulni, hogyan igazítsa tevékenységeit az igényekhez és megfeleljen a gyermekek eltérő szükségleteinek. Az ilyen foglalkozások megvalósítása kihívást jelenthet az óvodapedagógusok számára.

Az óvodások különböző képességekkel rendelkeznek és az egyik legfontosabb szempont az, hogy a tevékenységet alkalmassá kell tenni az egyén számára. Ez azt jelenti, hogy az óvodapedagógusoknak fel kell mérniük a gyermek képességeit, szükségleteit, érdeklődési körét és figyelembe kell venniük az esetleges korlátokat (pl. mozgásszervi, érzékszervi, vagy értelmi problémák – bővebben Mező, 2022 a. b., 2023). Az óvodapedagógusoknak ki kell alakítaniuk olyan tevékenységeket, amelyek segítik a gyermek kommunikációs és együttműködési képességeinek fejlődését, illetve lehetőséget kell biztosítaniuk a társas interakciókra is. A differenciálás során a tevékenységet minél inkább a gyermek képességeihez, szükségleteihez és korosztályához kell igazítani, hogy minden gyermek sikeresen részt vehessen a foglalkozásokon. Az alkalmazkodás azt jelenti, hogy az óvodapedagógusok szükség szerint módosítják vagy kiegészítik a tevékenységet annak érdekében, hogy a gyermek a lehető legteljesebb mértékben részt vehessen benne. A differenciálás és alkalmazkodás lehetőséget ad arra, hogy a mozgástevékenységek megfeleljenek az egyes gyerekek szükségleteinek, képességeinek és korlátozottságainak, és hogy mindenki sikeres és pozitív élményekkel távozzon a foglalkozásról. Ez elérhető a meglévő tevékenységek módosításával vagy új tevékenységek kitalálásával. Tehát a tevé-

kenységet kell alkalmassá tenni az egyén számára.

A pedagógus a gyerekek egyéni szükségleteire és képességeire figyelemmel számos módon módosíthatja a tevékenységeket, ami esélyt ad arra, hogy minden gyermek számára megfelelő és élvezetes testmozgási lehetőségeket biztosítsanak, és a sikerélmények révén fejlődni tudjanak. Négy lehetőség és változtatás a tevékenység módosítására: a környezet, az eszközök, a szabályok, valamint az egyes feladatok és a feladatok közlése. Az 1. ábra részletesen bemutatja a lehetőségeket.

Összefoglalás

Minden gyermek egyedi, és más ütemben fejlődik, ezért differenciálással kell a tevékenységet alkalmassá tenni az egyén számára. A sajátos nevelésű igényű gyermekek különleges figyelmet érdemelnek az oktatás és nevelés során. Az óvodapedagógus megfelelő környezetet, eszközöket és motivációt biztosítva tervezze úgy a kötött formájú mozgástevékenységet, hogy a gyermekek egyedi igényeit és képességeit vegye figyelembe a mozgás örömeinek megtapasztalásához. Amennyiben a sajátos nevelésű igényű gyermek megfelelő támogatást kap, a kötött formájú mozgásprogramokon részt tud venni. Az ilyen tevékenységek strukturált környezetet biztosítanak, amelyben a sajátos nevelésű igényű gyermek jobban tudja követni a tevékenységet és a szabályokat. Emellett az ilyen programok során a sajátos nevelésű igényű gyermek lehetőséget kap a közösségi helyzetekben való részvételre, ami elősegítheti a szociális készségek fejlesztését.

A kötött formájú mozgástevékenységek végzése során a sajátos nevelésű igényű gyermek számára is lehetőség nyílik a motoros képességeinek fejlesztésére, ami javíthatja az általános egészségi állapotát és önbizalmát. A tanulmány arra ösztönzi az óvodai testnevelés pedagógusait, hogy differenciáljanak a testnevelési tevékenységeken, és azon dolgozzanak, hogy minden gyermek számára biztosítsák a megfelelő fejlődési lehetőséget.

1. ábra. A mozgástevékenység módosításának eszközei. Forrás: Szerző.

Irodalom

- Boda E. J., Bácsné Bába É., Laoues-Czibalmos N. és Müller A. (2019): Rekreációs fogyasztói szokások vizsgálata magyar fiatal felnőttek körében. *Különleges Bánásmód*, 5 (4). 33-44. DOI [10.18458/KB.2019.4.33](https://doi.org/10.18458/KB.2019.4.33)
- Kiss A., Laoues-Czibalmos N. (2022): Az egészség szerepe hátrányos helyzetű romák körében. *OXIPO: Interdiszciplináris E-Folyóirat* 4 (4). 35-46. DOI [10.35405/OXIPO.2022.4.35](https://doi.org/10.35405/OXIPO.2022.4.35)
- Kórik V., Kinczel A., Pálinkás R., Molnár A. & Müller, A. (2022): Leisure opportunities for families with small children that make the preschool admission period easier and promote the love of preschool life. *Gradus* 9. (2). DOI [10.47833/2022.2.ART.004](https://doi.org/10.47833/2022.2.ART.004)
- Kovács, I. (2013): Az óvodai testnevelés és mozgásfejlesztés a nevelési programok tükrében. *Testnevelés és Sport*, 2013/1. 7-14.
- Kozma, K. (2019): Az SNI -s gyermekek óvodai integrációja Magyarországon. In *Pedagógiai Kutatások és Folyamatok 2019* (pp. 105-114). Miskolci Egyetem Pedagógiai Kar, Miskolc.
- König-Görögh D., Olvasztóné Balogh Zs., Laoues N., Szerdahelyi Z., Kissné Pellei I. (2018): 4-6 éves magyar óvodások testi fejlődése és motorikus szintje *Magyar Sporttudományi Szemle* 19 (75). 58-61.
- Laoues-Czibalmos N., Mercsné Konyári A., Bíró M., Müller A. (2020a): Korai intervenció egy kutatás tükrében. *Különleges Bánásmód* 6 (3).17-32. DOI [10.18458/KB.2020.3.17](https://doi.org/10.18458/KB.2020.3.17)

- Laoues-Czibalmos N., Müller A. (2018): Az integráció-szegregáció helyzete egy kutatás tükrében. *Különleges Bánásmód*, 4. (4). 19-31. DOI [10.18458/KB.2018.4.19](https://doi.org/10.18458/KB.2018.4.19)
- Laoues-Czibalmos N., Müller A., Mező K., Mercs E. & Molnár A. (2019): A környezeti nevelés és az egészséges életmód értékpreferenciáinak vizsgálata a "zöld" és "nem zöld" óvodába járó gyermekek szülei körében. *Acta Carolus Robertus* 9. (2). 89-108.
- Laoues-Czibalmos N., Pogácsás G., Müller A. (2020b): A család szerepe az egészséges életmód elemeinek kialakításában egy hátrányos helyzetűeket vizsgáló kutatás tükrében In Vargáné, Nagy Anikó (szerk.) *Családi nevelés: Generációk közötti konfliktusok és megoldási stratégiák* Budapest, Magyarország: Forstag Nonprofit Közhasznú Kft. 81-96.
- Lieberman L.J., Houston-Wilson C. & Kozub F. M. (2019): *Inclusive Physical Activity: Promoting Health for a Lifetime*. Human Kinetics, USA.
- Magyarországi Központi Statisztikai Hivatal. (2021): *Az óvodai nevelésről és az óvodai nevelésben résztvevő gyermekekről 2020/2021. évközi időszakban.* web: https://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadata_aves/i_qsv007.html
- Mező K. (2022): Integráltan nevelt hallássérült gyermekek óvodai ellátása. In Benda L. (szerk.) *Egyéni fejlesztés, személyre szabott nevelés*. Budapest, Raabe Kiadó. 1-29.
- Mező K. (2023): Az integráltan nevelt értelmi fogyatékosággal élő gyermekek óvodai ellátása. In Benda, Luca (szerk.) *Egyéni fejlesztés, személyre szabott nevelés*. Budapest, Raabe Klett Kiadó. 1-34.
- Mező K., Mező F. (2022): Sajátos nevelési igényű gyermekek, tanulók létszámának alakulása a 2009/2010. és a 2019/2020. tanévekben. *Különleges Bánásmód*, 8(3). 19–29. DOI [10.18458/KB.2022.3.19](https://doi.org/10.18458/KB.2022.3.19)
- Mező, F., Mező, K., & Mező, L. D. (2018). Képességfejlesztő játékok az IPOO-modell aspektusából: a fejlesztésbe integrált diagnosztika lehetősége. *Különleges Bánásmód*, 4(2), 55–66. DOI [10.18458/KB.2018.2.55](https://doi.org/10.18458/KB.2018.2.55)
- Müller A., Laoues-Czibalmos N., Szerdahelyi Z., Boda E., és Mező, K. (2021): A gyógypedagógiai mozgásfejlesztés szerepe és módszertani aspektusai. *Különleges Bánásmód*, 7(3). 101–112. DOI [10.18458/KB.2021.3.101](https://doi.org/10.18458/KB.2021.3.101)
- Müller, A., Bíró, M., Boda, E., & Herpainé Lakó, J. (2017): Az óvodások testtömegének és sportolási szokásainak összefüggései egy egri kutatás tükrében. Az Eszterházy Károly Egyetem tudományos közleményei (Új sorozat 44. köt.). Vizsgálatok a sporttudomány és a társadalomtudomány területén= *Acta Academiae Agrimens. Sectio Sport*, 191-203.
- Net1: KSH (2022): 23.1.1.6. Sajátos nevelési igényű gyermekek, tanulók száma fogyatékoság-típus szerint. Letöltés: 2022.10.23. Web: https://www.ksh.hu/stadat_files/okt/hu/okt006.html
- Net2: 363/2012. (XII. 17.) Korm. rendelet az Óvodai nevelés országos alprogramjáról <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1200363.kor>
- Orosz R., Mező F. (2015). Psychological Factors in the Development of Football-Talent from the Perspective of an Integrative Sport-Talent Model. *Journal for the Education of Gifted Young Scientists* 1. 58-76. DOI [10.17478/JEGYS.2015112018](https://doi.org/10.17478/JEGYS.2015112018)
- Óvodai Nevelés Országos Alprogram (ONOAP) <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1200363.kor>
- Pázmándi E., Sáringerné Szilárd Zs. és Szilva Zs. (2022). Az óvodai testnevelés foglalkozásokon megjelenő, eltérő motoros képességek okai. In Kéri, K.; Kissné, Zsámboki R.; Németh, D. K., Pásztor, E. (szerk.). *Egy nyelvet beszélünk?*

Gyermeklét és pedagógia a nyelvi, kulturális és társadalmi terek kontextusában - 15. Sopron, Magyarország. Soproni Egyetemi Kiadó. 188-189.

Sáringerné Szilárd, Zs. (2015): *Mozgásos tevékenységek összetett képességfejlesztő hatása inkluzív óvodáskorú közösségben.* Ovifoci alapítvány. Budapest.